

УДК 930.1 + 316.752

І. М. Гоян, д-р філос. наук, проф.,
В. П. Будз, канд. філос. наук, доц.
Прикарпатський національний університет імені В. Стефаніка, Івано-Франківськ, Україна

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНЦІВ

Проаналізовані особливості історичної пам'яті українців. Українська історична пам'ять суттєво відрізняється від імперської історичної пам'яті росіян, яка вказує на цінність влади. Історична пам'ять українців ґрунтується на цінності людини. Похідними української історичної пам'яті на основі цінності людини є гуманізм, солідарність, толерантність, героїзм, жертвовність.

Ключові слова: українська історична пам'ять, аксіологічний вимір історичної пам'яті, солідарність, громадянське суспільство, гуманізм.

Якщо розуміти пам'ять як психічний процес, який має свою психічну специфіку та фізіологію, то в онтологічному сенсі є можливою тільки індивідуальна пам'ять, як процес засвоєння і передачі досвіду, бо тільки індивід може бути суб'єктом психічного процесу. На наш погляд, немає колективного суб'єкта, який би у своїй пам'яті на онтологічному рівні засвоював і передавав ідентичний досвід із покоління в покоління. Навіть якщо б такий суб'єкт існував (припустимо ним був би народ), то його пам'ять була б колективною, власне синтетичною, але не індивідуальною. Така синтетична пам'ять мала б бути плюралістичною, оскільки кожна людина (як представник того чи іншого народу), яка причетна до творення синтетичної пам'яті по своєму інтерпретує значення тих чи інших подій, надаючи їм ранг побутових чи історичних. В такому аспекті ті чи інші історичні події мають тенденцію до суб'єктивізму, тобто мають більше чи менше аксіологічне значення в очах представників одного і того ж народу (прикладом такої розмаїтої аксіологічної інтерпретації може бути факт Голодомору 1932–1933 років в Україні, який також неохоче визнається навіть самими українцями, які виховувались у проросійському контексті). Тому, аналізуючи особливості пам'яті суб'єкта історії, доцільно вести мову не про колективну пам'ять, а про історичну пам'ять, як таку, яка об'єктивно транслюється із покоління в покоління у матеріальних артефактах (у розмаїтих літературних і філософських текстах, кіно- і фото-документах, пам'ятках мистецтва, архівних матеріалах). Для того щоб історична пам'ять мала своє достовірне та об'єктивне, а не міфологічне підґрунтя необхідно звертатись до архівних матеріалів, які варто було б розсекретити та зробити доступними широкому загалу.

Якщо колективним суб'єктом, як носієм історичної пам'яті вважати, наприклад, етнос, націю чи народ, то тут виникають деякі складнощі наступного характеру: чи є такий колективний суб'єкт (етнос, нація, народ) єдиним в своїй структурі та змісті історичної пам'яті? Українці, наприклад, як народ (як колективний суб'єкт), все ж таки на регіональному рівні (в контексті подій XXI століття (маємо на увазі Помаранчеву революцію 2004–2005 років та Єврореволюцію 2013–2014 років, а також теперішні сепаратистські рухи в Криму і на Донбасі)) є ментально (ментальність – з лат. *mens* – мислення, розум, духовна структура, стиль мислення) відмінний.

Справа в тому, що проросійська частина України ще перебуває у контексті імперської історичної пам'яті та історичного мислення, зокрема Радянського Союзу та навіть Російської імперії. У ракурсі цього міркування цікавим фактом є той, що на Сході України до Єврореволюції 2013–2014 років (та й зрештою на даний час) були та ще існують пам'ятники Леніну, домінує ностальгія за СРСР, спостерігається поклоніння Сталіну та членам сім'ї імператорської родини Романових, а в цілому розвивається, на наш погляд, неорадянське та неоімперське мислення, яке продукується російськими ЗМІ.

В такому контексті населення Східної України все ще залишається, (як це не прикро визнавати), у контексті проросійського імперського мислення та імперської історичної пам'яті. Така ситуація з історичною пам'яттю проросійських українців є небезпечною для існування сучасної України. Небезпека для територіальної цілісності України полягає в тому, що особливістю імперського історичного мислення є перманентна агресивність та свавільність, перед якою ніякі міжнародні правила і договори не мають сили (маємо на увазі порушення Росією в односторонньому порядку пунктів Будапештського меморандуму 1994 року та анексію Криму).

Для імперського способу мислення немає жодних логічних критеріїв розуміння, а для імперської історичної пам'яті немає жодних універсальних та загальнолюдських цінностей. Імперії не може ніхто наказувати, бо вона сама обирає шляхи своєї експансії, які є непередбачуваними. Саме тому поведінку росіян неможливо прогнозувати, оскільки в їх історичній пам'яті домінують і розвиваються комплекси імперської вищовартості у порівнянні з іншими народами. Звідси зверхність і нахабство росіян, звідси їхня власна правда та істина, оскільки вони не визнають інших істин крім тих, які транслюються в межах їхньої імперської історичної пам'яті. Для імперського історичного мислення характерне також патерналістське ставлення до всіх інших народів, які вважаються залежними і меншовартісними. Також імперська історична пам'ять створює своєрідне міфологічне підґрунтя для розвитку комплексів месійності в історичному процесі, виключності, вищості, хоча насправді ґрунтовних підстав для такого самоусвідомлення та ідентифікації немає. Міфологічність імперського стилю мислення створює необґрунтоване підґрунтя для асиміляції історичної пам'яті інших народів.

У такому міфологічному сенсі розуміння історії редукується до історичного тексту, до визнання чи заперечення його достовірності [2], або ж редукується до історичної свідомості, яка інтерпретує цей історичний текст. Але в цьому контексті проблемною є сама інтерпретація свідомістю історичного тексту, бо вона може бути необ'єктивною та упередженою, або ж створювати міфологічні уявлення та переконання. В такому сенсі можна навіть "вкрати" чужу історію і "присвоїти" її собі, хоча сам по собі історичний процес та мотиви історичної діяльності розвивалися зовсім по іншій історичній логіці та часто іншій хронології. У цьому контексті можна "підмінити" хід історичного процесу інтерпретацією історичного процесу і фактично переписувати історію щодня, як це здійснювалось відповідно до сюжету книги Дж. Оруела [10].

Часто такою "крадіжкою" та асиміляцією історичної пам'яті інших народів, на наш погляд, зловживають росіяни, які присвоюють собі здобутки інших народів і націй, вважаючи себе, наприклад, нащадками Київської Русі та спадкоємцями Київської митрополії, яка була започаткована ще в X ст. після введення християнства у 988 р. і перейшла із канонічними помилками під юрисдикцію Мос-

ковського патріархату тільки у 1686 році. Проте за такою імперською логікою, наприклад, греки взагалі могли б претендувати на більшість Причорноморських територій України та Туреччини, а також Середземноморських держав; італійці мали б мати претензії на всю територію Західної Європи у кордонах Римської імперії; німці на кордони держав Священної Римської імперії; австрійці мали б мати претензії на території народів, які входили в Австро-Угорську імперію; поляки мали б претендувати на землі Речі Посполитої XVI – XVIII ст.; турки – на землі Османської імперії; французи, англійці, іспанці – мали б претензії на території сучасних країн Північної та Південної Америки, а українці мали б претендувати на землі багатьох сусідніх держав, оскільки територія Київської Русі часів Володимира Великого – це одна із найбільших держав середньовічної Європи.

Якщо б така імперська логіка домінувала в сучасній Європі, то в ній би велись безкінечні війни. Однак народи Європи перестали "мислити" імперською логікою та відновлювати у своїй пам'яті імперське мислення. Свідченням цього є утворення ЄС, як єдності всіх рівноправних європейських націй. Імперське мислення в сучасному світі властиве тільки Росії, а тому Європа і світ ніколи не може бути в безпеці, якщо таке імперське мислення росіян не буде змінено на інтеграцію та добросусідські відносини.

Основою будь-якої історії, культури та цивілізації є цінності, хоча можна також стверджувати, що основою історичного та цивілізаційного процесу є системи дискурсивних практик, в яких осмислюються цінності [7]. До цінностей перманентно в кожного із суб'єктів, які є історичними, тобто ті, які за словами Г.Геґеля, здійснюють вагомий внесок в історію у формі інтелектуальних ідей [4], та які не можуть вважатися такими домінує переважно емоційне ставлення.

Емоційна пам'ять є найбільш стійка із видів пам'яті, а тому той чи інший народ переважно пам'ятає ті історичні події, які були або великими зверненнями людського духу, думки та діяльності (наприклад, європейський Ренесанс), або ж пам'ятає ті історичні події, в яких народи зазнали найбільших втрат і розчарувань, оскільки вони пов'язані із знищенням культурних цінностей, втратою територій чи загибеллю великої кількості людей. Історична пам'ять, на наш погляд, має два аспекти – креативний (деміургічний) та мортальний аспекти, які пов'язані із творчістю та загибеллю, які відповідно відображаються на емоційному рівні.

У цьому контексті в усіх європейських народів, у тому числі й українців (чи скоріше особливо в українців) у їх історичній пам'яті можна спостерігати дуже важкі аксіологічні історичні втрати, які в той же час впливають на емоційну пам'ять. У цьому контексті важливими для розуміння сутності української історії та відповідно української ментальності (як оцінки історії) є, наприклад, міркування В.Винниченка, які він висловлює у своєму щоденнику 1918 року: "Читати українську історію треба з бромом, – до того це одна з нещасних, безглузких, безпорадних історій, до того боляче, досадно, гірко, сумно перечитувати, як нещасна, зацькована, зашарпана нація тільки те й робила за весь час свого державного (чи вірніше: піддержавного) існування, що одгризалася на всі боки... Уся історія – ряд, безупинний, безперервний ряд повстань, війн, пожарищ, голоду, набігів, військових переворотів, інтриг, сварок, підкопування. Чи не те саме стає тепер? Тільки хотіли жити державним життям, як починається стара історія: Москва всіма силами вп'ялась і не хоче випустити... А всередині теж те саме. Паршиві шанолубці, національне сміття, паразити й злодії продають на всі боки: хто більше дасть. Нащадки прадідів поганих повторюють погані діла дідів-поганців. І розшарпаний, зацькований народ, знову

безпомічний, жде, якому панові його оддадуть... Ні, ні української історії, ні українських газет читати без бромом, валер'янки або без доброї дози філософського застереження не можна" [3, с.285]. Ці слова В.Винниченка в певній мірі виявилися пророчими, оскільки після втрат, які українці зазнали під час Першої світової війни (втрата незалежності та території), відбулись ще більш трагічні події в українській історії, які пов'язані із втратами мільйонів життів українців в часи Голодомору 1932–1933 років та Другої світової війни 1939–1945 років, під час яких загинуло за найскромнішими підрахунками приблизно 25–30 мільйонів українців (!). Від таких людських втрат, від втрат мільйонів людських життів, у тому числі великої кількості дітей (а саме людське життя є мірою цінності) в українській ментальності виникла не тільки ситуація психічного ступору, але в історичному процесі із покоління в покоління українців передається жах і страх, який фактично є однією із домінуючих ментальних рис в українській історичній пам'яті, які є причиною розвитку українського індивідуалізму та українського хуторянства [8]. Українець впродовж багатьох століть у своїй ментальності переважно думав про те, "як вижити?" в таких складних історичних подіях. Саме тому більшість українців "втікали" в індивідуалізм та політичну апатію, займали позицію соціальної байдужості. Проте разом із страхом за власне життя в історичній пам'яті також передаються ненависть і ксенофобія до тих, хто знищував українців у процесі їхньої історії. Така історична неприязнь внаслідок солідарності із минулою українською історією найяскравіше прослідковується у контексті української та російської ментальності, оскільки тут спостерігається перманентне протистояння, яке фактично триває з часів Б.Хмельницького.

У певній мірі можна також вести мову про історичну неприязнь, внаслідок історичних образ, які є дуже важливим мотивом дії сучасного покоління, яка приховано існує між всіма сусідніми державами Європи, оскільки історія Європи – це історія постійних війн. Проте сучасна Європа – це зовсім інша за ментальними характеристиками цивілізація, яка суттєво відрізняється від попередніх часів, зокрема періоду імперського мислення.

У свідомості та історичній пам'яті європейців відбулась, на наш погляд, морально-етична люстрація, яка пов'язана із домінуванням гуманістичних цінностей, перш за цінністю кантівської поваги до людини як до найвищої цінності [6], які в певній мірі долають негативну емоційну історичну пам'ять європейських націй. У цьому контексті європейці повернулись до гуманного боку сутності людини, оскільки кожна людина прагне жити в мирі, гармонії, злагоді, добробуті, уникати злигоднів і страху.

Українці, отримавши довгоочікувану незалежність в 1991 році, також проявили це бажання жити в мирі і злагоді з іншими повноправними народами Європи і проявили у певній мірі свій надмірний пацифізм і довіру до інших народів, відмовившись в односторонньому порядку від ядерної зброї в процесі підписання Будапештського меморандуму 1994 року. У цьому контексті можливо не спрацював природний захист механізму історичної пам'яті, оскільки українці також є надто романтичними [13], довірливими і кордоцентричними [5], оскільки у важливих рішеннях керуються не розумом, а серцем (емоціями, почуттями).

Про таку емоційність українців, яка є, на наш погляд, основою історичної пам'яті українців вели мову не одне покоління дослідників, які вирізняли особливості українського менталітету з поміж інших народів, наголошуючи на його емоційності [14] та постійному пошуку своєї раціональної ідентичності, оскільки українці шукають свій універсальний збірний ментальний тип, який би зміг поєднати шевченківську, гоголівську та сквородинівську людину [15].

На наш погляд, такий універсальний тип історичної ментальності почав формуватися у контексті новітніх українських революцій XXI століття (Помаранчевої та Єврореволюції), які заклали основи для трансформації історичної пам'яті українців на аксіологічному рівні.

Саме ці революційні події сучасної української історії стали спонтанною основою для формування універсального типу українця, але українця не за етнічною приналежністю, а українця як громадянина і патріота, оскільки своє життя за свободу і незалежність України під час Єврореволюції та у гібридній війні України і Росії 2014–2015 року на Донбасі віддали та віддають своє життя не тільки українці, але також представники інших націй та етносів. Тому в історичній пам'яті українців залишаться назавжди ця героїка подій, яка буде спонукати наступні покоління до подібних вчинків, оскільки саме приклади конкретної поведінки надихають людину наслідувати їх.

Сучасна історична пам'ять українців зазнала трансформації у контексті відновлення героїзації та мужності українців, якими завжди на протязі віків славилися українці, але які не були явними та очевидними. Українці відновили, чи скоріше відродили в своїй історичній пам'яті ідею самопожертви заради батьківщини та її свободи, оскільки часто героями у військових діях стають не професійні військові, а звичайні громадяни, які проявляють свій дух, мужність і стійкість. Тому майбутні покоління українців збережуть у своїй пам'яті саме ці героїчні а водночас трагічні емоційні стани, які пов'язані із загибеллю рідних, та водночас збережуть ейфорію розуміння свободи.

Парадоксальним фактом є той, що українці відстоюють на даний час не соціальні чи меркантильні цінності, а цінності субстанційного характеру – свободу, незалежність, територіальну цілісність, гідність, справедливість. Саме така переорієнтація на гуманні та демократичні цінності роблять їх повноправними членами європейської спільноти та окреслюють перспективи майбутнього розвитку людства.

Українці своїми діями (які безперечно збережуться у сучасній світовій та європейській історії), показали, що незважаючи на цінність життя, яке є фундаментальною людською цінністю, ще більш важливим цінностями, які власне й роблять людину людиною, є цінності власної і національної гідності, свободи, незалежності, патріотизму, справедливості, особистої і соціальної відповідальності, бо без них людське життя втрачає сенс, а тому жоден добробут немає значення, якщо людина є невилником і рабом.

На наш погляд, в контексті української історичної пам'яті відбулась своєрідна "переоцінка цінностей", яка буде й надалі важливою не тільки в межах українського суспільства, але й цілої Європи і світової цивілізації, оскільки справжніми людськими цінностями, як продемонстрували українці є не гроші, не меркантильні інтереси, а честь, гідність, солідарність, взаємодопомога, свобода, батьківщина, повага, зрештою людина, як найвища цінність української історії.

Звичайно, що гірко усвідомлювати, що українці проходять це очищення і цю люстрацію власної історичної пам'яті через кров, біль, і втрати своїх співвітчизників. Але саме ці трагічні, а водночас героїчні екзистенційні переживання (у цьому контексті героїчні та трагічні емоції завжди пов'язані) назавжди залишаться в історичній пам'яті українців, які назавжди викориняють з української ментальності корупцію, продажність, страх перед владою, комплекси меншовартості.

Шкода, що внаслідок інформаційної війни з боку російських ЗМІ, які транслюють імперську історичну пам'ять, частина української історичної пам'яті була спотворена на основі симулякрів [1]. Ці неорадянські симулякри розвива-

ли проросійську позицію жителів Криму та Донбасу і стали безпосереднім підґрунтям анексії Криму та причиною сепаратизму на цих територіях, оскільки нав'язали їх жителям страх і ксенофобію до іншої частини українського населення, яке відійшло від імперського способу мислення та переорієнтувалося на демократичний і гуманний характер самоусвідомлення та самоідентифікації.

Саме інформаційна війна [11], яка велась впродовж багатьох століть проти України з боку Росії (маємо на увазі заборону української мови, книгодрукування, культурних програм, починаючи ще з часів Березневих статей 1654 року, які також Росія почала інтерпретувати на свій лад) і, яка ведеться Росією до цього часу проти України стала причиною того, що українців, перш за все, у Європі перестали ідентифікувати як окремих народ, з багатолітньою історією, корені якої сягають початків людської цивілізації [12]. Таке знищення історичної пам'яті українців, приниження їхнього значення в історії європейської цивілізації спостерігалось впродовж багатьох століть, а ті факти, які свідчили про важливість і цінність української культури свідомо замовчувались, хоча українська історія має незвичайно велику тяглість в історичному часі [12].

Однак у втраті власної ідентифікації винні також і самі українці, які часто сумніваються щодо достовірності власних історичних коренів [2], які втрачають почуття історичної солідарності з минулими поколіннями, не знають і не хочуть знати своєї історії. У цьому контексті, якщо б "Велесову книгу" [2] взяти за основу української історії, то відповідно до її тексту, українці – це найдавніший народ у Євразії, який заклав основи для розвитку всіх типів цивілізації євразійських народів [2]. Звичайно, що достовірність цієї книги ще варто добре вивчити, проте таке підґрунтя української історичної пам'яті сприяло б розвитку української ідентичності та подоланню комплексу меншовартості.

Саме через брак історичної солідарності і брак дискурсу історичної пам'яті українці здійснюють й далі історичні помилки, які різко міняють вектор розвитку їх історичної долі та породжують комплекс травматичних почуттів – від втрати солідарності, до страху, продажництва і корупції. Тому події в сучасній Україні є своєрідним застереженням для інших народів, які повинні взяти до уваги досвід України та підтримувати дискурс власної історичної пам'яті, яка є основою національної та історичної ідентифікації, оскільки історична пам'ять, як вважає П.Нора [9], є основою структуривання націй та її теперішнього буття.

Однак в Україні така історична пам'ять всякими способами викоринювалась та замовчувалась, приховувалась від українців. Тому, на наш погляд, для того щоб хоч в якійсь об'єктивній мірі відновити цю історичну пам'ять необхідно відкрити і розсекретити всі архіви спецслужб, які б дали змогу адекватно підійти до пошуку історичної істини, оскільки сучасна версія історії України, на наш погляд, – це скоріше міфологія, ніж об'єктивний підхід, оскільки багато історичних фактів, особливо тих, які пов'язані з Україною та її історією у складі СРСР, починаючи з 20-х років XX століття та закінчуючи 1991 роком.

Крім того в сучасній Україні за роки отримання української незалежності, починаючи з 1991 року, внаслідок надмірної толерантності і довіри українців до основ світового порядку (зокрема підписання Будапештського договору 1994 року та добровільної відмови від третього за потужністю ядерного потенціалу у світі) не розроблялись на державному рівні програми українізації та розвитку національної ідеї. Як не прикро констатувати, але української національної ідеї, на наш погляд, на даний час також немає, що є небезпечним для подальшого існування України, оскільки надто впливовими є проросійські настрої. Така національна українська ідея повинна ґрунтуватися на історичній пам'яті, зокрема на почуттях історичної соліда-

рності з минулими поколіннями українців, яку б назву вони не носили раніше (скіфи, сармати, венеди, анти).

Якщо історичну пам'ять спотворити внаслідок інформаційної війни, або ж забути власну історію, то відразу виникає підґрунтя для появи сепаратизму, появи ідей, які пов'язані із утвореннями нових квазідержав, які насправді не мають ніякого історичного підґрунтя і є симулякрами, за якими (у випадку України) є тільки меркантильний геополітичний інтерес щодо захоплення чужих територій.

Українцям, на наш погляд, найбільш притаманний емоційний та аксіологічний види пам'яті, (навіть емоційно-аксіологічний вид) оскільки українці схильні діяти переважно в емоційному [14] контексті і героїзувати ті епохи та тих людей, в яких проявляються емоційні експресивні риси, які пов'язані із здобуттям та захистом екзистенційно важливих цінностей, наприклад, свободи, незалежності, честі, гідності, справедливості, батьківщини. Критерієм важливості цих цінностей, на наш погляд, є готовність українців пожертвувати власним життям. Тому саме героїзм і готовність пожертвувати власним життям за свободу та Україну є важливими елементами української ментальності, які передаються в контексті історичної пам'яті.

В Україні внаслідок сучасних революцій (Помаранчевої та Євроволуції) відродилась традиція громадянського суспільства, яке є сильне своїми солідарними почуттями, почуттями взаємодопомоги, демократії, самоорганізації, громадянської активної позиції та відповідальності. Про таке відродження громадянського суспільства свідчить феномен Майдану, який фактично є самоорганізованим явищем. Така самоорганізація та налагодження взаємодії є відображенням глибинних пластів історичної пам'яті українців, які завжди здатні до самоорганізації, добровільних об'єднань, що забезпечило їхнє існування та збереження їх ідентифікації навіть поза межами держави.

Існування Майдану також є критерієм можливості прямої демократії в Україні та показує історичну вагу українського народу, який навіть без зброї, тільки силою свого духу і своїх солідарних і патріотичних почуттів може змінювати будь-яку владу, яка в певній мірі навіть протиставляється до народу, оскільки часто захоплена меркантильними інтересами та корумпованими зв'язками.

Говорячи про відродження традиції громадянського суспільства в Україні, ми маємо на увазі відродження у контексті історичної пам'яті українців традиції громадянського суспільства на прикладі Майдану. Традиції громадянського суспільства і демократії в Україні є досить тривалими, наприклад, ще починаючи від часів Київської Русі із феноменом віче. Віче (як народне зібрання) в часи Київської Русі вирішувало всі важливі громадські справи (у тому числі кого із князів обирати для правління). У козацькій державі гетьман також обирався відкритим і прямим голосування козаків і був підзвітний громаді. Саме феномен українського Майдану, на наш погляд, символізує про відновлення демократичної та солідарної історичної пам'яті українців, яка була характерна для українців з прадавніх часів [12].

Українці продемонстрували всьому світові досить потужне самоорганізоване громадянське суспільство, яке існувало, на наш погляд, в потенційному аспекті у вимірах історичної пам'яті. Члени українського громадянського суспільства не є байдужими до долі держави і можуть миттєво "забути" всі свої буденні справи, миттєво включатись у вирішення складних державних справ, навіть якщо цілі є досить романтичними та абстрактними – свобода, незалежність, гідність, честь, солідарність, справедливості.

Позитивною рисою українців є та, що їх романтизм [13] межує з героїзмом і почуттям самопожертви. Більшість

українців (навіть не підозрюють про цей феномен, бо він є фундаментальною складовою їх історичної пам'яті) мають потенційну готовність пожертвувати власним здоров'ям, власністю, статусом і навіть життям заради спільного блага і спільної справи. Така жертвність і героїзм (зокрема героїв Небесної сотні, більшість з яких були звичайними мирними громадянами) не виникли на порожньому місці, а ґрунтуються, на наш погляд, на історичній пам'яті, яка переповнена свідченнями про те, що всі покоління українців самовіддано і героїчно боролись за власну свободу і незалежність. При цьому те, що українці до цього часу, незважаючи на розмаїті інформаційної війни (скоріше навіть культурні війни) зберегли на основі історичної пам'яті свою історичну ідентичність, зокрема культуру, мову, територію, національні солідарні почуття, свідчить про переклики українців як нації, яка здатна самостійно, демократично і солідарно вирішувати всі складні проблеми, проявляючи героїзм і самопожертву та одночасно зберігаючи при цьому гуманізм, людську гідність, честь, патріотизм, свободу і незалежність. Ці цінності слід вважати основними аксіологічними складовими історичної пам'яті українців. Як тільки ці фундаментальні цінності починають зазнавати небезпеки і приниження, українці відразу, якими б вони анархічними та індивідуалістичними не були, (бо саме ці цінності забезпечують свободу індивідуальності) здатні спонтанно гуртуватися, солідаризуватися і відстоювати свою історичну сутність як вільного, демократичного та гуманного народу.

Список використаних джерел

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Жан Бодріяр ; [пер. з франц. В.Ховхун]. – К. : Основи, 2004. – 230 с.
2. Велесова книга / Сушинський Б. Велесова книга предків. Роздуми над сторінками вічності // Богдан Іванович Сушинський ; [пер. та літ. інтерпрет. Б.Сушинський]. – Київ-Одеса : Видавничий дім ЯВФ, 2004. – С.171–250.
3. Винниченко В. Щоденник. Том перший. 1911–1920 / Володимир Кирилович Винниченко ; [ред., вступ. стат. і прим. Г.Костюка]. – Едмонтон, Нью-Йорк, 1980. – 500 с. – (Видання Канадського Інституту Українських Студій і Комісії УВАН у США для вивчення і публікації спадщини Володимира Винниченка).
4. Гегель Г.В.Ф. Лекції по філософії історії / Георг Вільгельм Фридрих Гегель ; [пер. с нем. А.М. Водена]. СПб. : Наука, 2000. – 479 с. – (Слово о сущем).
5. Гнатюк Я.С. Український кордоцентризм у конфлікті міфологій та інтерпретацій / Ярослав Степанович Гнатюк. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2010. – 184 с.
6. Кант І. К вечному миру / Иммануил Кант. Сочинения в 6-ти т.; [под общ. ред. В.Ф. Асмуса и др.]. – М. Мысль, 1966. – т. 6. – С. 256–309. – (Философское наследие).
7. Карась А.Ф. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях : Монографія / Анатолій Феодосійович Карась. – Київ, Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 520 с.
8. Куліш П.О. Зазивний лист до української інтелігенції. Листи з хутора / Пантелеймон Олександрович Куліш ; [за заг. ред. Л.Івшіної]. – [упоряд. І.Сюндюков, М.Томак, Н.Тисячна]. – К. : Українська прес-група, 2012. – 55 с. – (Броньбійна публіцистика).
9. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / П'єр Нора ; [пер. з франц. А.Репи]. – К. : ТОВ "Видавництво "КЛІО", 2014. – 272 с.
10. Оруэлл Дж. 1984 / Джон Оруэлл ; [пер. с англ. В.Гольшева]. – [предисл. В.Чаликовой]. – М. : ДЭМ, 1989. – 320 с.
11. Панарин І.Н. Информационная война и геополитика / Игорь Николаевич Панарин. – М. : Поколение, 2006. – 560 с.
12. Семчишин М. Тисяча років української культури (Історичний огляд культурного процесу) / Мирослав Семчишин. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1985. – 550 с. – (Бібліотека українознавства. Т. 52).
13. Скринник М.А. Наративні практики української ідентичності : Доба Романтизму : Монографія / Михайло Антонович Скринник. – Львів : Каменяр, 2007. – 367 с.
14. Чижевський Д. / Нариси з історії філософії на Україні (1931) / Дмитро Іванович Чижевський. Філософські твори : в 4 т. ; [під заг. ред. В.С.Лісового]. – [передм. І.Валаяко]. – [передм. В.Горський]. – К. : Смолоскип, 2005. – Т. 1. – С. 3–162.
15. Шлемкевич М.І. Загублена українська людина / Микола Іванович Шлемкевич. – К. : МП "Фенікс", 1992. – 168 с.

Надійшла до редколегії 28.02.15

И.Н. Гоян, д-р филос. наук, проф.,
В.П. Будз, канд. филос. наук, доц.
Прикарпатский национальный университет имени В. Стефаника, Ивано-Франковск, Украина

АКСИОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ИСТОРИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ УКРАИНЦЕВ

Проанализированы особенности исторической памяти украинцев. Украинская историческая память существенно отличается от имперской исторической памяти россиян, которая указывает на ценность власти. Историческая память украинцев основывается на ценности человека. Производными украинской исторической памяти на основе ценности человека являются гуманизм, солидарность, толерантность, героизм, жертвенность.

Ключевые слова: украинская историческая память, аксиологическое измерение исторической памяти, солидарность, гражданское общество, гуманизм.

I. Goyan, PhD, Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
W. Budz, PhD, Associate Professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

AXIOLOGICAL DIMENSION OF HISTORICAL MEMORY OF UKRAINIANS

The features of historical memory of Ukrainians are analysed. Ukrainian historical memory substantially differs from imperial historical memory of Russians, which specifies on the value of power. Historical memory of Ukrainians is based on the value of man. The derivatives of Ukrainian historical memory on the basis of value of man are humanism, solidarity, tolerance, heroism, sacrifice.

Key words: Ukrainian historical memory, axiological dimension of historical memory, solidarity, civil society, humanism.

УДК 168

К. М. Кириленко, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет культури і мистецтв, Київ

НАУКА ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті проаналізовано тенденції розвитку науки, її будова, основні напрямки розвитку сучасної науки, висвітлюються два світоглядно-методологічні підходи: саєнтизм та антисаєнтизм. Подано обґрунтування культурно-етичної домінації сучасної науки.

Ключові слова: наука, будова науки, саєнтизм, етика, культура.

Наука, що вперше отримала своє визначення та систематизацію в часи античності, стала предметом детальної уваги вже в новий час, у період, який пов'язаний з вірою у її непересічні можливості і, як наслідок, з бурхливим розвитком самої науки. Філософський аналіз науки традиційно здійснюється у наступних напрямках. Насамперед, у рамках позитивізму, неопозитивізму та постпозитивізму. Позитивісти стверджували, що джерелом справжнього, позитивного чи наукового знання можуть бути лише окремі емпіричні науки чи їх синтетичні об'єднання, філософія поза цією конструкцією є псевдонаукою, вона не може претендувати на самостійність у вивченні світу. Позитивізм як напрямок дослідження (О.Конт, Г.Спенсер, Дж.С.Мілль, Е.Мах, Л.Вітгенштейн, К.Поппер) вивчає способи та методи позитивного знання, але при цьому відмовляється від розгляду абстрактних чи загальних проблем, які, як показує історія, закономірно постають після певного накопичення знань позитивного характеру. Крім того, не всі знання людини можна обґрунтувати експериментально, з цієї позиції, зокрема, не можна відповісти на питання виникнення свідомості як такої. Позитивістський підхід ототожнює філософію та науку, науку та культуру, у той час як філософія є самостійною галуззю знань і ґрунтується на усьому масиві культури людства, у тому числі і на науці. Поява та загострення глобальних проблем сучасності продемонстрували недоліки раціонально-наукового чи позитивного підходу до світу, засвідчили, що науку слід розглядати у ширшому контексті. Дані припущення мали місце і в середовищі позитивістів, але вони не мали широкого розголосу. Представник неопозитивізму австрійський фізик та філософ Філіпп Франк займався вивченням взаємозалежності конкретно наукового знання та знання філософського, і хоча про тісні взаємозв'язки цих знань у його працях не йшлося, Франк виступає проти відмови від філософського знання як "безглузого", звертає увагу на роль філософії в інтелектуальному житті людства, що було свідченням відмови від радика-

льного саєнтизму та фізикалізму. Франк писав про роль філософії в культурі, про те, що філософія виконує корелятивну роль між науковими постулатами та здоровим глуздом і випрацьовує, таким чином, єдиний погляд на світ та тип моральної поведінки людини. Франк засвідчував, що сучасна епоха намагається зняти антитезу гуманітарної та природничо-наукової сфер, вивчав теорію відносності та виступав із критикою віталізму. [14] Філософи-постпозитивісти намагалися подолати деякі недоліки раціонального погляду на науку, здійснюючи аналіз соціокультурних чинників у розвитку науки. Так, Томас Кун вказував свого часу на те, що у науці немає безперервного прогресу та комунізації знань. Кожна наукова парадигма формує своє унікальне розуміння світу і не має особливих переваг перед іншою парадигмою. Для розуміння науки потрібен новий історико-еволюційний підхід, оскільки наука завжди соціально обумовлена. Твердження про те, що істини науки достатньо релятивні та діють у рамках конкретної парадигми, справило великий вплив на подальшу філософію науки. Сучасна філософія науки здійснюється в контексті обґрунтування та пошуку взаємозв'язку природничо-наукового та гуманітарного знання, зорієнтовує науковців на врахування етико-гуманістичної домінації їх праці. Нині домінуючим є розуміння науки як складової духовної культури людства, важливими є взаємозв'язки науки з мистецтвом, релігією, філософією [11]. Втім, "гуманізація науки" не є запереченням її "науковості", природознавча складова залишається основою наукового знання, як у історичному аспекті, так і в контексті сучасних наукових досліджень. Такі дослідники, як: В.П. Болдирев, В.М. Найдиш, М.І. Потєєв, А.А. Горелов, Т.Г. Грушевіцкая, А.П. Садохин аналізують концепції сучасного природознавства в аспекті висвітлення взаємозв'язку природознавства та культури, природничо-наукової картини світу як складової сучасної картини світу.

В Україні протягом останніх десятиліть вивченням науки займалися професор О. В. Шугайлін, праці якого